

Gheorghe Gîrbea

Gheorghe Gîrbea

**PREOTUL ÎN VIAȚA LITURGICĂ
ȘI PASTORALĂ A BISERICII ORTODOXE**

Tipărită cu binecuvântarea
Înaltpreasfințitului Părinte

† **CALINIC**

Arhiepiscop al Argeșului și Muscelului

Editura Universitaria

Craiova, 2020

Referenți științifici:

Pr. prof. dr. Viorel SAVA

Facultatea de Teologie Ortodoxă „Dumitru Stăniloae”

Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași

Pr. prof. dr. Leontin POPESCU

Facultatea de Istorie, Filosofie și Teologie,

Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați

Copyright © 2020 Universitaria

Toate drepturile sunt rezervate Editurii Universitaria

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

GÎRBEA, GHEORGHE

Preotul în viața liturgică și pastorală a Bisericii Ortodoxe /

Gheorghe Gîrbea. - Craiova: Universitaria, 2020

Conține bibliografie

ISBN 978-606-14-1662-2

© 2020 by Editura Universitaria

Această carte este protejată prin copyright. Reproducerea integrală sau parțială, multiplicarea prin orice mijloace și sub orice formă, cum ar fi xeroxarea, scanarea, transpunerea în format electronic sau audio, punerea la dispoziția publică, inclusiv prin internet sau prin rețelele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informațiilor, cu scop comercial sau gratuit, precum și alte fapte similare săvârșite fără permisiunea scrisă a deținătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislației cu privire la protecția proprietății intelectuale și se pedepsesc penal și/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

CUVÂNT ÎNAINTE

În teologia și practica liturgică și pastorală a Bisericii Ortodoxe, preotul este elementul hotărâtor, fără de care nu se poate concepe lucrarea de mântuire a credincioșilor. Spre deosebire de confesiunile protestante și de cultele, denomi-națiunile și sectele neoprotestante, în Ortodoxie, ca de altfel și în catolicism, preotul face parte din cler, adică el aparține unei categorii de oameni cu o chemare și o consacrare deosebită. Prin harul pe care el îl primește prin Taina Hirotoniei, se deosebește de toți ceilalți credincioși laici, având o situație sau poziție specială, un scop sau o menire cu totul aparte și foarte importantă în viața credincioșilor și anume aceea de a se îngriji pentru mântuirea sufletelor acestora. Preotul este cel care continuă lucrarea răscumpărătoare a Mântuitorului Iisus Hristos în lume, îndeplinind cele trei laturi sau aspecte ale acesteia: învățătoarească, sfințitoare și conducătoare. El îi învață pe credincioși prin predică și cateheză și prin exemplul vieții sale personale, îi sfințește prin săvârșirea slujbelor divine, Taine și ierurgii, și îi conduce sau îi călăuzește spre mântuire, aplicând mijloacele canonice și disciplinare stabilite de Mântuitorul și Biserică, prin care îi păstrează în staulul adevăratei credințe. De aceea, preotul este păstorul sau părintele unei parohii și al credincioșilor săi.

Despre preot și preoție s-au scris destule lucrări, studii și articole în literatura noastră teologică de specialitate, fiecare tratând un aspect sau altul al activității preotului, dar o sinteză care să cuprindă toate laturile lucrării preoțești nu există încă. De aceea, având în vedere cât de importantă este activitatea

desfășurată de preot, sub cele trei laturi, și câte aspecte noi au apărut pe câmpul pastorației, ca necesități ale păstrării credincioșilor în sânul Bisericii adevărate și implicit ale mântuirii lor, am socotit să încredințez unui doctorand, cu frumoasă activitate pastorală, cu vocație deosebită spre această slujire, dar și cu bună și temeinică pregătire teologică, un asemenea subiect spre cercetare și aducere în actualitate. Sarcina aceasta, care nu-i deloc ușoară, și-a luat-o părintele dr. Gheorghe Gârbea de la Facultatea de Teologie Ortodoxă „Sfânta Filoftea” a Universității din Pitești, care și-a pregătit doctoratul sub îndrumarea mea.

Teza de doctorat a Părintelui drd. lect. Gheorghe Gârbea cuprinde 256 de pagini dactilografiate, dintre care 32 prezintă bibliografia întrebuițată.

Lucrarea este structurată după un plan simplu și logic, coresponzător celor trei laturi sau aspecte ale activității preoțești: învățătoarească, sfințitoare și conducătoare, la care se adaugă o parte privitoare la atitudinea preotului față de problemele societății contemporane. Așadar, lucrarea are o introducere, patru capitole de tratare și concluziile.

În *Introducere* (p. 1-25), autorul vorbește despre preoție sau slujirea sacerdotală în Ortodoxie. Pornind de la câteva reflexii pe care le face privitor la preoția în celelalte religii, candidatul insistă și dezvoltă această temă mai ales în iudaism și în creștinism, evidențiind superioritatea preoției creștine. Preoțiile păgâne și preoția Vechiului Testament erau doar jaloane mai apropiate sau mai îndepărtate de preoția cea adevărată. „Aceste preoții nu mai mulțumeau, în general, nici aspirațiile sufletului omenesc după dumnezeire, nici setea

arzătoare după mântuire” (Pr.Prof.Dr. Ioan G. Coman, *Chipul preotului după Sfânta Scriptură și Sfinții Părinți*, în „Studii Teologice”, an VIII (1956), nr. 3-5, p. 157).

Spre deosebire de ele, preoția creștină a fost instituită direct de către Mântuitorul (Ioan XX. 21-23). Sunt prezentate temeiurile scripturistice ale instituirii preoției creștine, treptele acesteia, atribuțiile lor, mărturiile părinților și scriitorilor bisericești despre preoție, culminând cu cei din secolul al IV-lea, care au scris admirabil despre slujirea sacerdotală, Sfântul Ioan Gură de Aur rămânând neîntrecut în această privință.

Capitolul I al lucrării, intitulat *Preotul ca propovăduitor al dreptei credințe. Misiunea sa învățătoarească* (p. 26-46), tratează două mari probleme legate de această temă: Cultura preotului în sprijinul activității sale pastorale și liturgice și Activitatea predicatorială și catehetică a preotului. În prima parte se evidențiază necesitatea cunoașterii învățaturii de credință de către preot, ca învățător, și a Sfintei Scripturi, dar și a culturii laice sau profane, care îl ajută pe preot să îmbrace conținutul Evangheliei într-un veșmânt nou și-l face mai accesibil contemporanilor săi. Cât privește activitatea predicatorială și catehetică a preotului, aceasta este o necesitate stringentă dintotdeauna în activitatea pastorală, dar mai ales în vremea noastră, când credincioșii, trecuți prin noaptea comunismului ateu, nu știu nimic din învățătura de credință a Bisericii, din bogăția și frumusețea Sfintei Scripturi și a cultului divin. Aducând temeiuri din canoanele Bisericii și din lucrările Sfinților Părinți, autorul evidențiază rolul prediciei și al catehezei în formarea credincioșilor și păstrarea lor în sânul Bisericii adevărate. Predica și cateheza nu sunt apanajul

preoților culți sau cu talent oratoric, ci ele sunt obligație liturgică, pastorală și misionară. Se expun și câteva din condițiile care asigură o predică bună: pregătirea ei, tematică bine stabilită, caracter biblic, originalitate, caracter misionar. La predica de la amvon, preotul trebuie să adauge predica vie a vieții sale morale exemplare. În sfera preocupărilor sale predicatoriale și catehetice, tineretul trebuie să ocupe un loc important, chiar dacă azi se predă religia în școală.

Capitolul al II-lea, intitulat *Preotul ca liturghisitor în Biserica Ortodoxă* (p. 47-73), îl prezintă pe preot ca slujitor al celor sfinte, adică de săvârșitor al sfințelilor slujbe și de mijlocitor al harului și sfințeniei pentru el și credincioșii săi. Aici autorul vorbește de pregătirea pentru slujirea Sfintei Liturghii, care este cea mai sfântă și mai importantă lucrare pe care preotul o săvârșește și pentru care trebuie să se pregătească în mod deosebit. Aceasta presupune pregătirea sufletească sau morală, care constă din pacea sufletului, adică liniștea interioară și împăcarea cu toată lumea, spovedania păcatelor pe care, ca om, și preotul le poate săvârși, slujirea în păcat constituind o greșeală de moarte. Contrar unor păreri deosebite, și preotul trebuie să se spovedească și să-și aibă duhovnicul său. La acestea se adaugă viața de rugăciune particulară și cea rânduită de pravilă. Pe lângă pregătirea sufletească, se impune și cea trupească. Aceasta constă din ajunare, adică abținerea de la mâncare și băutură încă din ajun, abținerea de la fumat, dacă are acest viciu, ferirea de la împreunarea trupească, după prevederile canonice, curățenia trupului, a îmbrăcăminte și starea decentă a veșmintelor liturgice. Autorul prezintă și câteva norme canonice privitoare

la săvârșirea Sfintei Liturghii, care trebuie respectate de către preot: rânduiala, timpul săvârșirii, locul, materiile liturgice, obiectele și vasele liturgice, agape.

Capitolul al III-lea, intitulat *Preotul ca îndrumător al vieții credincioșilor* (p. 74-160), îl prezintă pe preot în calitatea lui de conducător al credincioșilor. Rolul de îndrumător al păstoriților săi îl îndeplinește preotul prin cultul divin, în totalitatea lui, care devine astfel un mijloc de pastorație colectivă. În această privință, el trebuie să supravegheze modul în care se săvârșește cultul, pentru a fi ferit de inovații liturgice și de plaga superstițiilor. Autorul prezintă inovații și superstiții și precizează care trebuie să fie poziția preotului față de ele. Inovațiile, superstițiile și tot felul de adaosuri sau faceri personale, ca și de omisiuni, mutilează frumusețea și bogăția cultului și, în același timp, distruge uniformitatea liturgică, temei și formă de expresie a unității de credință sau dogmatice. Alături de pastorația colectivă, desfășurată prin cult, preotul își îndeplinește calitatea sa de îndrumător de suflete și prin pastorația individuală. Prima cale și metodă de pastorație individuală o constituie vizitele pastorale, sistematice sau organizate și întâmplătoare sau ocazionale. Cea de a doua o constituie Taina Spovedaniei, căreia autorul îi acordă un spațiu larg. Se evidențiază necesitatea mărturisirii în viața credincioșilor, greutatea administrării acestei taine, care presupune o bună pregătire teologică și experiență liturgică, pastorală și de viață, importanța tactului pastoral în administrarea Tainei Spovedaniei, ca de altfel în toată activitatea pastorală. Vorbind despre pastorația individuală prin Sfânta Taină a Spovedaniei, autorul insistă asupra a trei aspecte

pe care preotul le urmărește: mărturisirea păcatelor, sfătuirea sau consilierea duhovnicească și educația religioasă.

Ultimul capitol al lucrării este intitulat *Preotul și problemele societății contemporane: familie tineret, deviații morale* (p.161-217). Autorul analizează aici principalele probleme legate de instituția familiei, de tineret și cele privitoare la viața morală: avortul și abandonul copiilor, divorțul, familia preotului, factor de stabilitate în societatea contemporană, drogurile, traficul de ființe umane și prostituția, homosexualitatea ca păcat împotriva firii. Se precizează care trebuie să fie poziția preotului față de aceste păcate și care sunt căile și metodele de a interveni pentru îndreptarea lor.

În încheiere, autorul sintetizează ideile din tratare, evidențiind calitatea și statutul preotului de factor esențial în desfășurarea activității liturgice și pastorale în parohie.

Lucrarea alcătuită de Părintele dr. Gheorghe Gârbea este rezultatul unei munci asidue și sistematic făcute, bazată pe cercetarea unei bogate bibliografii, care este citată generos în notele subsidiare. Autorul a lucrat cu pasiune la o temă de mare actualitate și de importanță covârșitoare în viața și spiritualitatea ortodoxă și în activitatea fiecărui slujitor al Bisericii. Tema nu este o noutate absolută, fiindcă despre slujirea preotului s-a scris mult și bine în literatura românească, dar o sinteză cuprinzătoare, privitoare la activitatea multiplă a preotului, nu s-a scris. De aceea, meritul autorului este că, dintr-o bogată literatură existentă, la care, firește, s-au adăugat și alte titluri, a alcătuit o sinteză care să îmbrățișeze principalele ramuri ale activității liturgice și pastorale a preotului.

Planul lucrării este clar și sistematic, capitolele se înlănțuiesc în ordine logică, cercetarea oprindu-se la ceea ce este esențial.

Autorul a făcut dovada unei mari capacități de analiză și sinteză, rămânând mereu în expunere la ceea ce este esențial, în tratarea diverselor aspecte ale temei, fără să se piardă în amănunte ne semnificative.

Lucrarea este foarte documentată, din punct de vedere științific, fiecare afirmație fiind bazată pe un izvor demn de încredere. În acest sens, aparatul critic, științific și sistematic întocmit, este oglinda lucrului temeinic îndeplinit. Bibliografia, care numără 355 de titluri, sistematic și științific prezentată, este impresionantă.

Forma de expunere a lucrării este îngrijită, cu un stil academic, simplu și nealambicat, care face ca lucrarea să se citească cu ușurință și plăcere.

Îl felicităm și îi urăm succes în continuare.

Pr. prof. dr. NICOLAE D. NECULA

Decanul Facultății de Teologie Ortodoxă
a Universității din București

INTRODUCERE

Prin Întruparea, Patimile, Jertfa pe Cruce și Învierea Sa din morți, Mântuitorul Iisus Hristos a întemeiat Biserica Sa, Trupul Său al cărui Cap este, „Biserica fiind plenitudinea de viață a Duhului Sfânt” (Efeseni I, 23).

Harul dumnezeiesc îndreptează, sfințește pe oameni și îi unește tot mai strâns cu Hristos și cu Biserica Sa, prin mijloace sau acte externe și vizibile, cunoscute sub numele de Sfinte Taine.

În număr de șapte, „ca lucrări instituite de Mântuitorul și practicate de Sfinții Apostoli și urmașii lor, episcopii și preoții, ele se găsesc astăzi doar în Bisericile Ortodoxe, Vechi Orientale și Romano-Catolice, unde se păstrează și învățătura corectă despre sacerdoțiu și har”.¹

În fiecare Sfântă Taină, Hristos ni se dăruiește, căci în aceste lucrări, „credinciosul se întâlnește personal cu Hristos și experimentează comuniunea de iubire cu El”.²

După învățătura Bisericii Ortodoxe, „prin Taina Hirotoniei, se așează în Biserică cele trei trepte sau stări ale preoției, adică (începând de jos în sus): diaconia, preoția și arhieria. La treptele de sus se ajunge numai trecând prin cele de jos, adică: cel ce se hirotonește preot trebuie să fie mai întâi hirotonit diacon și apoi preot”.³

¹ Pr. prof. dr. Nicolae D. Necula, *Tradiție și înnoire în slujirea liturgică*, vol. 2, Ed. Episcopiei Dunării de Jos, Galați, 2001, p. 216.

² Pr. Viorel Sava, *Taina mărturisirii în riturile liturgice actuale*, Teză de doctorat, Ed. Trinitas, Iași, 1999, p. 5.

³ *Învățătura de credință creștină ortodoxă*, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Ed. a II-a, București, 1992, p. 279.

Hristos ni se dăruiește în mod tainic printr-o lucrare a Sa, dar ni se dăruiește și în mod real cu însuși trupul și sângele Său, în Taina Euharistiei. Se dăruiește în chip văzut prin persoane văzute, „alese și sfințite de El Însuși prin Taina Hirotoniei”⁴

Prin Taina hirotoniei, Hristos ne leagă în chip nevăzut de o anumită persoană pe care o sfințește ca preot sau episcop, arătându-ne dragostea Sa dăruitoare către noi prin celelalte Sfinte Taine. „Hirotonia este prin excelență Taina Bisericii. Ea este condiția celorlalte Taine, deși ea nu-și poate împlini menirea fără acelea.”⁵

Privind retrospectiv asupra istoriei religiilor lumii, constatăm că n-a existat nici un popor și nici o religie fără preoție, fără persoane rânduite și pregătite în mod special, să îndeplinească anumite „ceremonii rituale, menite să facă legătura – reală sau iluzorie, dar totdeauna dorită a oamenilor cu Dumnezeu – cu divinitatea dorită sau zeul adorat.”⁶

Chipul preotului în istoria generală a religiilor a fost caracterizat astfel: „El trebuie să aibă o anumită doză de puritate, să fie mai înțelept și mai bun decât credincioșii obișnuiți, să cunoască anumite taine sacre care-i erau rezervate în exclusivitate, să fie bun psiholog și pedagog, să stăpânească și să îndrumeze izbucnirile sentimentului religios al maselor de credincioși, să aibă puternică autoritate morală și cetățenească pentru a interveni cu folos în momentele critice ale istoriei

⁴ Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. 3, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al. Bisericii Ortodoxe Române, București, 1978, p. 143.

⁵ *Ibidem*, p. 145.

⁶ *Diac. prof. Emilian Vasilescu, Săvârșitorii cultului în diferite religii*, în „Glasul Bisericii”, XX (1961), nr. 7-8, p. 635-656.

credincioșilor săi, să fie în măsură a iniția și duce la bun sfârșit anumite reforme sau a se alătura acestor reforme devenite necesare.”⁷ Conform prerogativelor, atribuțiilor și puterii excepționale cu care erau investiți, îi făceau să se bucure de o cinste aparte față de restul conaționalilor lor.

„Popoarele păgâne vedeau și prețuiau în preoții lor, și în chipul lor superstițios – pe inițiații în tainele cerului, ca la asiro-babilonieni și la vechii egipteni, pe depozitarii științei și ai înțelepciunii supreme ca la indieni și la egipteni; pe sacrificatorii, împlânzitorii și intermediarii sau reprezentanții autorizați ai zeilor ca la greco-romani etc., iar unele popoare așezau pe preoții lor așa de sus, deasupra tuturor muritorilor de rând, încât făceau din ei o castă sau categorie socială, deosebită de restul oamenilor ca la evrei și indieni”.⁸

Arhieranii, preoții și leviții Legii Vechi se bucurau de o cinste aparte. În dorința sa de a i se spori prestigiul și autoritatea în Imperiul roman, împăratului îi plăcea să i se atribuie prerogative de pontifex maximus – adică de mare preot, omagiind în chip indirect preoția, și în același timp impietând-o prin comportamentul său. Indiferent de modul în care se împărțeau de această cinste, pe cale electivă sau moștenită ereditar, din generație în generație, în cadrul aceleiași caste, clase sociale sau seminții – ca la vechii evrei – „misiunea lor esențială și originară în toată regula a fost aceea de a avea și a întreține legătura dintre divinitatea adorată și

⁷ Pr. prof. Ioan G. Coman, *Chipul preotului după Sfânta Scriptură și Sfinții Părinți*, în „Studii Teologice”, VIII (1956), nr. 3-5, p. 156.

⁸ T.M. Popescu, *Sfințenia și răspunderile preoției*, în „Studii Teologice” IV (1952) nr. 3-4, p. 159.

credincioșii respectivi, prin îndeplinirea ceremoniilor și a riturilor religioase”.⁹

Sfântul Apostol Pavel în Epistola către Evrei (V, 1) formulează această idee astfel: „Orice arhiereu, fiind luat dintre oameni, este pus pentru oameni în cele ce privesc pe Dumnezeu, ca să aducă daruri și jertfe pentru păcate”.

Prin contribuția lor la dezvoltarea culturii și a științei în general, și aportul deosebit la dezvoltarea popoarelor din care făceau parte și-au înscris atât numele lor cât și al dogmei pe care o reprezentau, la loc de cinste în istoria omenirii, exemplificative fiind în acest sens contribuția preoților egipteni la dezvoltarea științei astronomice sau rolul jucat de Deceneu și Comocisus – mari preoți și conducători politici ai strămoșilor noștri daci. Cu toate meritele pe care le-ar fi avut, preoția pe care ei o reprezentau era nedeplină, nu avea un suport supranatural și în felul acesta nu putea să răspundă nevoilor religioase ale omului căzut în păcat. Dimpotrivă, această preoție îl îndepărta și mai mult pe om de ceea ce fusese inițial și de ceea ce ar fi trebuit să ajungă pentru că, „în misterele naturiste sau cele orgiastice cultul lui Mitra, al lui Bacchus sau al zeului fenician Dagon și al zeiței Astartea, preoții deveniseră sacerdoți ai crimei, ai desfrâului și imoralității”.¹⁰

Un pas înainte spre preoția adevărată, fără să fie desăvârșită și definitivă ne prezintă Vechiul Testament „ca

⁹ Pr. prof. Ene Braniște, *Preoția și chipul preotului după Sfânta Scriptură*, în „Biserica Ortodoxă Română”, LXXXIII (1965), nr. 5-6, p. 484.

¹⁰ Pr. prof. Petre Vintilescu, *Principiile și ființa cutului creștin ortodox*, Curs (dactilografiat) de Liturgică generală, București, 1939, 1940, p. 32-33.